

Steenmarters

Figuur 1 By Bohuš Čičel (<https://www.flickr.com/photos/bcicel/>) - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=12769259>

Yvonne Nijlunsing en Pouwel de Vries
Erfgoedpartners
2-10-2021

Inleiding

Er zijn acht soorten marters waarvan er in Europa twee voorkomen, namelijk de boommarter en de steenmarter. De marter is familie van de fret, die veel als huisdier wordt gehouden. Tot 1942 was bejaging wettelijk toegestaan. Dit zorgde ervoor dat zowel de steenmarter als de hermelijn vanwege hun kostbare pels toen al bijna uitgestorven waren. Sinds de jaren '80 van de vorige eeuw is hun aantal weer toegenomen en nu is er zelfs een opmars van de steenmarter waar te nemen. Dit succes heeft ook een keerzijde. Door zijn gedrag kan de steenmarter voor de mens overlast veroorzaken. Het is een uitdaging hoe hiermee om te gaan. Voor het samenleven met de steenmarter is kennis over zijn leefomstandigheden een belangrijke eerste stap.¹²

Sinds 1942 is de steenmarter wettelijk beschermd (Wet natuurbescherming, artikel 3.10). Om die reden is het verboden de steenmarter opzettelijk te doden of te vangen. Ook is het verboden de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van de steenmarter opzettelijk te beschadigen of te vernielen.

Het overtreden van de Wet natuurbescherming valt onder economische delicten. Boetes kunnen wel tot in de (tien)duizenden euro's oplopen.

Naast bovengenoemde overlast heeft de steenmarter ook voor de mens nuttige kwaliteiten. Hij eet zowel (spits)muizen als ratten. Door de overlast van een steenmarter te herkennen moet je de stank en overlast kunnen onderscheiden van die van ratten en spitsmuizen. Dit is voor een leek niet altijd meteen herkenbaar, omdat de spitsmuizen ook veel lawaai maken en een vieze geur hebben

Deze factsheet over de steenmarter is een groei document³, dat kan worden aangepast met nieuwe kennis en inzichten.

Wij houden ons van harte aanbevolen voor alle opmerkingen en ideeën vanuit het museale veld.

¹ Wikipedia, Marters 2021, 2021-6-7, available from: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Marters>

² Wikipedia, steenmarters 2021, 2021-6-7, available from: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Steenmarter>

³ Zoogdierverseniging, Steenmarter 2021, 2021-6-7, available from: <https://www.zoogdierverseniging.nl/zoogdiersoorten/steenmarter>

Inhoud

INLEIDING	1
INHOUD	2
UITERLIJK, HERKENNING	3
LEEFWIJZE, GEDRAG EN LEEFOMGEVING	3
SOORT SCHADE EN HERKENNING.	5
GELUIDSOVERLAST	5
VRAATSPOREN	5
BOUWKUNDIGE SCHADE TEN GEVOLGE VAN VRAATSCHADE.	6
STANKOVERLAST	6
DETECTIE METHODES	6
LOOPSPOREN	6
UITWERPSELEN	7
GELUID	7
WERINGMAATREGELEN (PASSIVE BESTRIJDING)	7
A. QUARANTAINE	7
B. BOUWKUNDIGE MAATREGELEN	7
C. KLIMAATOMSTANDIGHEDEN ONGUNSTIG MAKEN NVT	8
D. VOEDSELBRONNEN VERWIJDEREN	8
VERJAGINGSMETHODEN; VOORDELEN EN RISICO'S (ACTIEVE BESTRIJDING)	9
CONTROLE.	9

Uiterlijk, herkenning

Figuur 2⁴

Figuur 3⁵

De kop-romplengte van de steenmarter is 40 tot 50 centimeter, waarbij de staart circa 25 centimeter lang is. De mannetjes zijn zwaarder dan de vrouwtjes en wegen 1,5 à 2 kilo. De vrouwtjes wegen 0,7 à 1,7 kilo. Steenmarters zijn bruin van kleur en hebben een witte keelvlak.⁶

Wikipedia

De steenmarter lijkt op zijn veel zeldzamere soortgenoot de boommarter. Maar de boommarter is bruiner.

Leefwijze, gedrag en leefomgeving

De steenmarter is een roofdier uit het geslacht de marters. Hij leeft in grote delen van Europa en is steeds vaker ook rond woningen te vinden. Hij past zich gemakkelijk aan veranderende omstandigheden aan. De steenmarter wordt vooral tijdens de schemer, avond en nacht actief.

Zijn eetpatroon is zeer uitgebreid. Steenmarters eten onder andere knaagdieren (muizen en ratten), jonge konijnen, vogels, eieren, insecten (kevers en rupsen), kikkers, regenwormen, noten en bessen. De steenmarter sleept zijn prooi naar de meest onmogelijke plaatsen, zoals op daken en over hekken. In de nazomer gaat de steenmarter voor een groot gedeelte van zijn dieet over op plantaardig voedsel.

De uitwerpselen van de steenmarter worden vaak in grote hoeveelheden in latrines (poep- en plasplek) gedeponneerd. De uitwerpselen zijn vrij fors: 8 tot 10 cm lang, 10 tot 12 mm dik en worst- of lusvormig (gedraaid), uitlopend in een punt. De kleur kan variëren met de samenstelling van het dieet.

De paartijd loopt van juni tot augustus. Tijdens deze periode is het vrouwtje ongeveer 10 dagen lang loops en kan door verschillende mannetjes gedekt worden. Na een draagtijd van 9 maanden werpt het vrouwtje in het voorjaar twee tot vier jongen. Na vier weken gaan de ogen van de jongen open en al na 6 weken krijgen de jonge steenmarters vast voedsel. Als ze drie maanden oud zijn, worden

⁴ Wikipedia, M.zlinko, 2021-6-7, foto Steenmarters, Available from: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=33784945>

⁵ Wikipedia, ANRH, 2021-6-7, foto steenmarter, Available from: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=10058042>

⁶ Idem 2

ze langzamerhand zelfstandig en gaan ze op verkenningstocht. Dit is voor de jonge marters de meest risicovolle periode. Ze zijn kwetsbaar en worden vaak het slachtoffer van vossen, honden en het verkeer. Na ongeveer anderhalf jaar zijn ze geslachtsrijp en gaan ze op zoek naar een eigen territorium. Ze worden dan door de moeder weggejaagd. Steenmarters worden ongeveer 10-15 jaar oud.⁷

De steenmarter leeft meestal solitair en bewaakt zijn territorium. Marters in dorpen jagen soms in kleine groepjes van vier à vijf dieren. Deze dieren hebben ook een kleiner woongebied dan marters in de natuur, waar woongebieden gemiddeld 80 hectare bedragen.

Het territorium hangt af van de hoeveelheid voedsel in de buurt en kan wel 15 km groot zijn. Grenzen worden gemarkeerd door geuren, urine of geurstoffen die via de klieren aan de achterpoten worden verspreid.

In de winter slapen steenmarters veel. Ze worden af en toe wakker om voedsel te zoeken. De steenmarter heeft meerdere slaapplekken per dag, onder andere in konijnenholen, steenhopen, spouwmuren, onder daken, in boomholtes, onder hopen takken, vervallen schuurtjes en niet te vergeten moderne gebouwen met centimeters dikke isolatieplaten. Steenmarters verblijven graag binnen; om te slapen, voor hun latrine (poep en plasplekken) en voor hun nest met jongen. Op zoek naar beschutting binnenshuis kan de steenmarter zonder problemen tegen gemetselde muren op klimmen om via de onderkant van de dakgoot een weg naar binnen te zoeken. Op hun zoektocht kunnen ze gaten maken in rieten daken en isolatiebeplating. Dat steenmarters een gebouw binnen komen hangt vrijwel altijd samen met bouwkundige gebreken. Via een schutting, boom of stapel hout komen ze in een goot terecht. Ze trekken vervolgens een dakpan los of duwen deze omhoog. Als zij hun klauwen tussen het dakbeschot en het isolatiemateriaal krijgen en er ontstaat speling, dan blijft er weinig van over. Via de spouw komen ze op de zolder om ergens te nestelen. Een opening van 5 tot 9 centimeter is voldoende. In kruipruimtes kun de steenmarter met gemak kabels doorbijten. Auto's zijn geliefd vanwege hun kabels waar isolatie is verwerkt is.

Steenmarters die op een vliering verblijven, kunnen flink kabaal maken. De geluiden die ze maken, concentreren zich in de vroege ochtenduren. 's Nachts gaat de steenmarter op jacht. Rond 04.00 uur in de morgen gaan ze spelen. Tennisballen, lege doppen en kippen- en eendeneieren zijn erg geliefd.

Naast schade in en aan gebouwen veroorzaakt de steenmarter ook stankoverlast door de keutels, urine en geurvlaggen die ze uitzetten. De kadavers van hun slachtoffers zorgen ook voor stank en kunnen daarnaast insecten aantrekken.

De steenmarter heeft maar één natuurlijke vijand: de vos. Honden en katten willen nog wel eens een jonge steenmarter pakken.⁸

⁷ Idem 1

⁸ idem 3

Soort schade en herkenning

De steenmarter brengt, zoals hierboven genoemd, vooral schade toe aan bouwkundige constructies, ongebruikte ruimtes en depots. De schade vertoont grote overeenkomst met de schades die ratten en (spits)muizen veroorzaken. Daarom is het belangrijk bij vraatschade zeker te weten met welk dier je te maken hebt.

Figuur 4⁹

Geluidsoverlast

De steenmarter maakt meestal geen geluid. Bij tevredenheid zijn soms mekkerende of tokkende geluiden te horen. Bij opwinding of angst maakt hij grommende, schreeuwende en fluitende geluiden en bij confrontaties onderling kunnen steenmarters katachtig krijsen. Jonge steenmarters piepen en maken soms veel kabaal bij het spelen. In het bijzonder in de paartijd kan de steenmarter vrij luidruchtig zijn. In gebouwen klinkt dit als stommelende geluiden alsof er een inbreker in huis is.¹⁰

Vraatsporen

De steenmarter gebruikt over het algemeen spullen om zijn nest van te maken. Bij museale collecties in depots zijn dan kledingstukken en textiel het meest favoriet. Ook omdat een depot vaak een

⁹ Wikipedia, ANRH, 2021-6-7, available from: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=10057870>

rustige ruimte is en interessant als nestplaats voor marters, moet deze regelmatig worden gecontroleerd.

De steenmarter maakt graag bedrading en andere motoronderdelen kapot, voor hun nest of uit speelsheid. Bij musea die auto's in hun collectie hebben moet men daarop beducht zijn. Bij rijdend erfgoed kan dit nog lastiger zijn omdat een nog (medium) warme motor een aantrekkelijke plaats is voor de marter. Onder de motorkap kunnen steenmarters grote schade veroorzaken aan bedrading en isolatiemateriaal. Incidenten doen zich voornamelijk voor in het late voorjaar, wanneer jonge steenmartertjes het verschil tussen eetbaar en niet eetbaar nog niet kennen. Maar ook, als een auto op een andere plek bezocht is door een steenmarter en zijn geur is aanwezig, dan zal de "huis" marter alles kapot willen bijten waar deze geur zit. Dit om zijn eigen territorium af te bakenen.

Bouwkundige schade ten gevolge van vraatschade

Als een marter eenmaal binnen is, zal hij isolatiemateriaal zoals steenwol gaan gebruiken als nest materiaal. Dit betekent dat er tochtgaten komen en dat daardoor de vochtuithouding in gevaar komt. Ook betekent dit dat ander ongedierte zoals muizen, insecten en ratten binnen kan komen, vooral als de marter deze plek heeft verlaten. Muizen en ratten zullen een marter uit de weg gaan. Vliegen komen op kadavers af. Zo kan overlast van vliegen een indicatie kan zijn van een rustplek van een steenmarter.

Stankoverlast

Vraatsporen van de steenmarter zijn moeilijk te onderscheiden van die van andere marterachtigen. Vraatsporen die een steenmarter achter kan laten zijn: leeggegeten eieren, geheel of gedeeltelijk leeggegeten huiden, afgebeten veren of afgebeten koppen van kleine dieren zoals konijnen, vissen en egels. Deze etensresten zullen na verloop van tijd een flinke lijkengeur produceren. De uitwerpselen van de steenmarter zijn 8-10 cm lang en 10-12 mm dik en in een punt uitlopend. Soms zijn ze gevlochten of gedraaid. De kleur hangt af van het gegeten voedsel en kan zwart, bruin-oranjebruin of grijs-wit zijn. Vaak zijn pitten en zaadjes van vruchten of bessen in de uitwerpselen te zien. In de omgeving van zijn schuilplaats deponeert de steenmarter zijn uitwerpselen in latrines.¹¹ Dit alles levert een niet te evenaren stankoverlast op.

Detectie methodes

Een marter is een nachttief dier die je meestal niet zal aantreffen als je ernaar opzoek bent. De beste manier om steenmarters te detecteren is door de schade en overlast die ze achterlaten. Als bevestiging kun je vervolgens nachtcamera's met bewegingssensoren ophangen op plekken waar het vermoeden bestaat dat steenmarters actief zijn.

Loopsporen

Zoek naar openingen in de buitenkant van het gebouw. Dit kan een indicatie zijn van de aanwezigheid van steenmarters. Op muren zijn soms krassen van nagels op de wanden te zien. Deze ontstaan bij het klimmen naar een schuilplek of bij het vangen van prooien (vleermuizen). Rondom woningen zijn soms aangevreten kabels of kapot gevretten isolatie te vinden. Strooi zand op de plek waarvan je vermoedt dat de steenmarter binnenkomt. Op deze manier kun je de voetsporen herkennen en de plek herleiden. Pootafdrukken van de voorvoet zijn 30-40 mm breed

¹⁰ Idem 3

en 30-35 mm lang, die van de achtervoet 35 mm lang en 43 mm breed. De spreiding van het spoor is 10 cm, de paslengte in stap is 35 cm, in galop 50 tot 100 cm.¹²

Uitwerpselen

Steenmarters, ratten en (spits)muizen geven stankoverlast. Steenmarters spannen hierbij de kroon. Ze hebben latrines (poep- en plasplekken) en ze nemen hun prooi mee naar hun nest. Dit heeft tot gevolg dat je een lijkenlucht kunt ruiken bij hun nest. Zo is de steenmarter met je eigen neus op te sporen.

Ga op zoek naar uitwerpselen in of bij het gebouw. De uitwerpselen van de steenmarter zijn 8-10 cm lang en 10-12 mm dik en in een punt uitlopend. Soms zijn ze gevlochten of gedraaid. De kleur hangt af van het gegeten voedsel en kan zwart, bruin-oranjebruin of grijs-wit zijn.¹³ Hun menu is goed zichtbaar door haar, veren, pitten, zaden en botjes.

Geluid

Steenmarters maken veel lawaai. Jongen spelen graag en als de moeder het zat is verjaagt ze hen met veel lawaai. Dat hoor je 's nachts. Een detectie methode is een geluidsopname te maken als het gebouw 's nachts leeg staat.

Weringmaatregelen (Passieve bestrijding)

A. Quarantaine

n.v.t

B. Bouwkundige maatregelen

Een belangrijke preventieve maatregel is je pand ontoegankelijk te maken.

Een marter heeft een gat van 4 cm nodig om binnen te komen. Echter, als er sprake is van muizengaatjes (muizen zoeken vaak weer de zwakste plek) of het inrotten van hout (door bijvoorbeeld lekkage), dan is de steenmarter snel binnen. De buitenzijde goed dicht maken is de beste oplossing. Bij oude panden is dit niet zo eenvoudig. In feite is een inspectie naar de bouwkundige staat van het gebouw uitgevoerd door een expert de eerste stap. Om steenmarters echt te weren moet een gebouw "marterdicht" worden gemaakt. Schenk met name aandacht aan de afwerking van het dakbeschot en de pannen, vooral de eerste twee rijen. De pannen kunnen door middel van roestvrijstalen schroeven worden vastgezet, zodat de steenmarter zijn schouders er niet onder kan krijgen om op te lichten en langs die weg de spouw in kan. Er zijn ook strips te koop die dit verhinderen.

De afwerking van het dakbeschot moet bovendien strak tegen de muur zitten, bij voorkeur afgezet met een metalen hoeklijst. Zelfs het kleinste gaatje in een rieten dak kan een doorgang zijn en moet worden gedicht. Kippengaas óver het riet of de dakpannen gespannen geeft het beste weringsresultaat. Daarbij moet vooral op bochten worden gelet. Dat zijn vaak zwakke plekken. Schrikdraden over het rieten dak kan ook heel effectief zijn.

Haal de begroeiing zo mogelijk weg van de muren. Hoewel de steenmarter heel goed tegen een gemetselde muur oploopt, wordt de toegang bemoeilijkt. Je kunt op dakgoot hoogte kippengaas

¹¹ Idem 3

¹² Idem 3

spannen of glad materiaal monteren. Hier zal de marter niet overheen lopen. Ook bestaan er anti marter matten waar de marter niet overheen zal lopen. Zorg wel dat hij niet via een boom er naar toe kan springen.

Plaats een kraag om de dakgoot, zodat de steenmarter niet via de dakgoot naar boven kan klimmen. Mocht je een mogelijke toegang hebben gevonden, en die hebt dichtgemaakt, dan kan je ook op die plek eerst een voor de marter afschrikwekkende geur spuiten, zodat hij hier uit de buurt blijft. Zijn motivatie om een andere doorgang te forceren wordt dan kleiner.¹⁴

C. Klimaatomstandigheden ongunstig maken

n.v.t.

D. Voedselbronnen verwijderen

¹³ ongediertebestrijden.com, Steenmarter, 2012-6-7, available from: <https://www.ongediertebestrijden.com/steenmarter/>

Verjagingsmethoden: voordelen en risico's (actieve bestrijding)

Als er ernstige overlast is mag de steenmarter gevangen worden. Dit mag alleen met een speciale ontheffing aan te vragen bij Provinciale Staten. Dan nog mag de steenmarter alleen door daartoe gecertificeerde bedrijven gevangen worden.

Een mogelijkheid is ook om de steenmarter te verjagen.

Daar zijn de volgende methodes voor:

Lawaai maken

Steenmarters houden van rust en kiezen niet voor een lichte lawaaierige plek. Een radio met een praatprogramma kan effect hebben. Zet deze aan in het begin van de avond, eind van de middag. Ook zijn er apparaten in de handel die een geluid maken, dat door de mens niet te horen is, maar waar steenmarters last van hebben. Echter, er zijn mensen die voor dit geluid wel gevoelig zijn en zodoende is deze methode niet altijd effectief.

Geuren verspreiden

Steenmarters hebben een sterk ontwikkeld reukorgaan. Van bepaalde geuren houden ze niet en dit kan hen op afstand houden. Geuren zoals ammoniak, bleekwater, citroengeur, parfum, wc reinigers of mottenballen.

Ook zijn steenmarters bang voor honden. Sokken met hondenharen neerleggen kan de steenmarter ook weggagen.

Er bestaan antimarter stickers of spray met zeer onaangename geur. Leg deze op plaatsen waar de grootste kans is dat ze binnenkomen, zoals onder dakgoten.

Let op: de kans dat de steenmarter via een andere plek binnenkomt blijft groot.

Afsluiten van de toegangplek

Als de steenmarter eenmaal verjaagd is, moeten alle mogelijke toegangspoten in het pand afgesloten worden. Dit moet vooral in de maanden maart, april, mei en juni zeer voorzichtig gebeuren. Van belang is om zeker te weten dat de dieren geen jongen hebben. Is dat het geval, dan is dit strafbaar.¹⁵

Alternatieve behuizing

Als er ruimte genoeg is in de buurt is het zeer verstandig om een andere plek te creëren die voor de marter geschikt is. Het moet een droge rustige plek zijn met veel takken en bladeren. Ook zijn er speciale steenmarter kasten te koop.

Een marter in de buurt houdt immers andere marters op afstand. Dit geldt helaas niet overal. Er zijn dorpen waar de steenmarters in groepen jagen. Deze dieren hebben zich dus al aangepast.¹⁶

Controle

Controleer regelmatig of er geen nieuwe toegangswegen zijn. Houd de bouwkundige staat van het pand goed in de gaten.

¹⁴ Idem 14

¹⁵ Idem 3